

Kişilik Kuramları

Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle

Editörler:

Dilek GENÇTANIRIM-KURT
Evrim ÇETİNKAYA-YILDIZ

Genişletilmiş
4. Baskı

Editörler: Doç. Dr. Dilek GENÇTANIRIM-KURT - Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA-YILDIZ

KİŞİLİK KURAMLARI **Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle**

ISBN 978-605-241-035-6

DOI 10.14527/9786052410356

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2017, Ankara

Genişletilmiş 4. Baskı: Ekim 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Kişilik Kuramları, ruh sağlığı alanında eğitim veren lisans ve lisansüstü programların temel derslerinden biridir. Bu ders, Psikoloji, Psikolojik Danışma ve Rehberlik gibi programlarda lisans düzeyinde, alan derslerin ilki olarak öğrencilere sunulmaktadır. Özellikle Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Kişilik Kuramları Dersi daha sonra alınacak olan Psikolojik Danışma Kuramları, Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri, Bireysel ve Grupla Psikolojik Danışma Uygulaması ve diğer pek çok alan dersi için temel oluşturmaktadır. Ayrıca Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisansüstü programlarında da kişilik kuramları dersinin daha kapsamlı olarak tekrar yer aldığı bilinmektedir.

Türkiye’de yüksek öğretimde eğitim kalitesinin her geçen gün daha da artması yönünde önemli bir çaba sarf edilmektedir. Kullanılan ders kitaplarında çeşitliliğin ve kalitenin sağlanması için öğrencilerin ve akademisyenlerin kullanacağı nitelikli Türkçe kaynakların sayısının çoğalması önem taşımaktadır. Bu kitabın hazırlanmasındaki temel amaç yükseköğretimde alan yazındaki Türkçe kaynaklara duyulan ihtiyacı karşılayarak alana ve psikolojik danışman eğitime katkı sağlamaktır. Kitabın hazırlanması sürecinde alan yazındaki pek çok güncel kişilik kuramından ve makaleden faydalanılarak kitapta yer alacak bölümler ve her bölümde yer alması uygun olan ana başlıklar belirlenmiştir. Kitapta kişilik kuramlarının yanı sıra her bir bölümün sonunda o bölümde anlatılan kişilik kuramının kavramlarına göre ünlü bir kişinin hayat ve kişilik analizine yer verilmiştir. Böylelikle okuyucu için kuramsal bilginin gerçek yaşamdaki karşılığı bir anlamda daha görünür ve anlaşılır hale getirilmiştir. Ayrıca her bölüm için bölüm sonunda okuma ve izleme önerileri sunulmuş ve bilginin pekiştirilmesi ve farklı kaynaklarla desteklenmesi amaçlanmıştır. Elbette bu kitapta da düzeltilmesi ya da geliştirilmesi gereken yerler olacaktır. Örneğin bu kitapta Kohut ve Yalom gibi kişilik ile ilgili açıklamaları olan kuramcılara yer verilememiştir fakat kitabın ikinci baskısında bu kuramcılarının da yer alması için çalışmalarımız devam etmektedir. Bu anlamda bize ulaştıracağınız kıymetli geri bildirimlerinizi bekliyoruz, bu sayede kitabın sonraki basımlarında daha çok gelişeceğini düşünüyoruz.

Bu kitap büyük bir ekibin ortaya koyduğu emek ve özveri dolu bir çalışmanın ürünüdür. Kitabının yazım aşamasında titizlikle çalışmalarını tamamlayan, kitabın planlanan zamanda baskıya girmesi için yoğun çaba sarf eden, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yetişen ve alanın gelişmesine katkı sağlama çabası içerisinde olan tüm bölüm yazarlarına bu çalışmanın bir parçası oldukları için sonsuz teşekkür ederiz. Ayrıca bizlerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yetişmesinde emeği olan tüm hocalarımıza minnettar olduğumuzu bir kez daha

bu vesile ile belirtmek isteriz. Bu çalışmada bize ilham veren, bu kaynağa duyulan ihtiyacı fark etmemizi sağlayan, gelişme ve değişim konusundaki çabaları ile bizleri daha fazla çalışmaya yönelten sevgili öğrencilerimize de müteşekkiriz. Son olarak eğitimimiz sırasında ve akademik hayatta bize sonsuz sevgileri ile sürekli destek veren annelerimize, babalarımıza, eşlerimize, çocuklarımıza ve arkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Dilek Gençtanırım-Kurt
Dr. Öğr. Üyesi Evrim Çetinkaya-Yıldız
Aralık, 2019

Bölümler ve Yazarları

Editörler:

Doç. Dr. Dilek GENÇTANIRIM-KURT
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA-YILDIZ

- 1. Bölüm: Kişilik ve Kişiliğin Temel Kavramları**
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi TOPLU-DEMİRTAŞ
MEF Üniversitesi
- 2. Bölüm: Kişilik Kuramlarına Genel Bakış**
Doç. Dr. İlhan YALÇIN
Ankara Üniversitesi
- 3. Bölüm: Psikanalitik Kuram: S. Freud**
Dr. S. Burcu ÜÇÖK
ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü
Arş. Gör. Gizem ÖZTEMÜR
MEF Üniversitesi
- 4. Bölüm: Analitik Psikoloji: C. Jung**
Dr. Sümeyye DERİN
Erciyes Üniversitesi
- 5. Bölüm: Bireysel Psikoloji: A. Adler**
Prof. Dr. Özlem KARAIRMAK
Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Didem AYDOĞAN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
- 6. Bölüm: Psikososyal Gelişim Kuramı: Erik H. Erikson**
Doç. Dr. Nagihan OĞUZ-DURAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

- 7. Bölüm: Kişilerarası İlişkiler Kuramı: H. S. Sullivan**
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULAŞ
Giresun Üniversitesi
- 8. Bölüm: Psikanalitik Sosyal Kuram: K. Horney**
Doç. Dr. Seval KIZILDAĞ
Adıyaman Üniversitesi
- 9. Bölüm: Özgürlükten Kaçış Kuramı Hümanist Psikanaliz: Erich Fromm**
Doç. Dr. Özlem TAGAY
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep KARATAŞ
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- 10. Bölüm: Diğer Psikanalitik Kuramlar Ego Psikolojisi: Anna Freud ve Nesne İlişkileri Kuramı: Melanie Klein**
Dr. Öğr. Gör. Dilek AVCI
Hacettepe Üniversitesi
- 11. Bölüm: Davranışçı Kuram: J. B. Watson ve B. F. Skinner**
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖZEKE-KOCABAŞ
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
- 12. Bölüm: Sosyal Öğrenme Kuramı: Albert Bandura**
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TANRIKULU
Gaziantep Üniversitesi
- 13. Bölüm: Bilişsel Kuram-Kişisel Yapılar Kuramı: G. Kelly**
Dr. Çiğdem TOPÇU-UZER
- 14. Bölüm: İnsancıl Kuram: C. Rogers ve A. Maslow**
Dr. Öğr. Üyesi Evrim ÇETİNKAYA-YILDIZ
Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Dilek GENÇTANIRIM-KURT
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

- 15. Bölüm: Varoluşçu Kuram: R. May**
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul TALU
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- 16. Bölüm: Ayırıcı Özellik Kuramı: G. Allport, R. Cattell, P. T. Costa ve R. R. McCrae**
Dr. Ekrem Sedat ŞAHİN
Yalvaç Necip Fazıl Kısakürek Anadolu Lisesi
- 17. Bölüm: Biyolojik Kuram: H. Eysenck**
Dr. Öğr. Üyesi Selen DEMİRTAŞ-ZORBAZ
Ordu Üniversitesi
- 18. Bölüm: Kişiliğin Diğer Yönlerini Araştıran Mini Kuramlar: Bağlanma, Denetim Odağı, Pozitif Psikoloji**
Doç. Dr. Tuğba SARI
Akdeniz Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

BÖLÜM 1

KİŞİLİK VE KİŞİLİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

Giriş.....	2
Kişiliğin Tanımlanması ve Kişiliğe İlişkin Temel Kavramlar	3
Kişiliğin Doğası	5
Kişiliğin Belirleyicileri	11
Biyolojik Faktörler.....	11
Ailesel, Sosyal ve Kültürel Faktörler	13
Ailesel Faktörler	14
Sosyal Faktörler	16
Kültürel Faktörler.....	18
Bir Kişilik Özelliği Olarak Saldırganlık: Farklı Kuramların Yaklaşımı	20
Kişiliğe Yönelik Yapılan Açıklamalara Eleştirel Bakış	22
Kişiliğin Ölçülmesi.....	23
Okuma ve İzleme Önerileri.....	25
Kitaplar ve Makaleler	25
Filmler	25
Özet	29
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	30
Kaynakça.....	31

BÖLÜM 2

KİŞİLİK KURAMLARINA GENEL BAKIŞ

Giriş.....	34
Kuram Kavramının Açıklanması	34
İyi Bir Kuramın Özellikleri	36
Kişilik Kuramları	38
Kişilik Kuramları ve Kişilik Araştırmaları	40
Kişiliğin Ölçülmesi.....	41
Kişiliği Ölçme Yöntemleri.....	42

Kişiliği Araştırma Yöntemleri	46
Vaka Çalışması.....	47
Korelasyonel Yöntem	48
DeneySEL Yöntem.....	50
Kişilik Kuramlarının Türleri	53
Psikanalitik Kuram	54
Freudien Kuramlar	54
Davranışçı Kuram	55
Bilişsel ve Sosyal Bilişsel Kuram (Kişisel Yapılar Kuramı ve Sosyal Öğrenme Kuramı)	56
İnsancıl ve Varoluşçu Kuram	56
Ayrırcı Özellik Kuramı.....	57
Biyolojik Kuram	58
Okuma ve İzleme Önerileri.....	61
Kitaplar	61
Web Sayfaları	61
Özet	62
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	63
Kaynakça.....	64

BÖLÜM 3

PSİKANALİTİK KURAM: SIGMUND FREUD

Sigmund Freud'un Hayatı ve Kişiliği	66
Giriş.....	69
İnsan Doğası Görüşü	70
Kişiliğin Yapısı	73
Topografik Kuram.....	73
Yapısal Kişilik Kuramı	75
Kişilik Gelişimi	82
Freud'un Psikoseksüel Gelişim Evreleri	83
Psikanalitik Değerlendirme Teknikleri.....	86
Serbest Çağrışım.....	86
Rüya Analizi.....	88
Aktarım ve Karşıt Aktarım	89
Freud Sürçmesi.....	90

Değerlendirme.....	90
Kuramın Güçlü Yönleri.....	91
Kuramın Zayıf Yönleri.....	91
Okuma ve İzleme Önerileri.....	93
Kitaplar.....	93
Filmler.....	93
Özet.....	94
Virginia Woolf'un Hayatı ve Kişiliğinin Psikanalitik Kuram Kavramları ile Analizi.....	95
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları.....	99
Kaynakça.....	100
Tekrar Bulmacası 1.....	101

BÖLÜM 4

ANALİTİK PSİKOLOJİ: CARL GUSTAV JUNG

Carl Gustav Jung'un Hayatı ve Kişiliği.....	104
Giriş.....	107
İnsan Doğası Görüşü.....	107
Kişiliğin Yapısı.....	108
Psişe ve Psişik Enerji.....	108
Bilinç ve Düzeyleri.....	110
Bilinç ve Ego.....	110
Kişisel Bilinçdışı.....	111
Kolektif Bilinçdışı.....	112
Arketipler.....	113
Persona (Psişenin Dış Yüzü).....	114
Gölge (Psişenin İstenmeyen Yüzü).....	116
Anima/Animus (Psişenin İç Yüzü).....	118
Ben (Psişenin Sevilen Yüzü).....	120
Kişiliğin Yapıları Arasındaki Etkileşimler.....	121
Kişiliğin Gelişimi.....	123
Yaşam Dönemleri.....	123
Bireyleşme ve Bütünleşme.....	126
Kişilik Tipolojisi.....	127
Tutumlar.....	128
İşlevler.....	128

Kişilik Tipleri	131
Değerlendirme	135
Kuramın Güçlü Yönleri	135
Kuramın Zayıf Yönleri.....	136
Okuma ve İzleme Önerileri.....	137
Film ve Oyunlar.....	137
Web Sayfaları	137
Kitaplar	138
Makaleler	138
Özet	139
Carl Gustav Jung'un Hayatı ve Kişiliğinin Analitik Psikoloji Kavramları ile Analizi.....	140
Çocukluk.....	140
Gençlik.....	141
Yetişkinlik (Orta Yaş).....	141
Yaşlılık.....	142
Kişilik Tipolojisi	142
Kişiliği Etkileyen Arketipler	143
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	146
Kaynakça.....	147

BÖLÜM 5

BİREYSEL PSİKOLOJİ: ALFRED ADLER

Alfred Adler'in Hayatı ve Kişiliği	150
Giriş.....	152
İnsan Doğası Görüşü	153
Kişiliğin Yapısı	155
Sosyal İlgî	155
Aşağılık Duygusu ve Üstünlük Çabası	159
Kurgusal Finalizm ve Yaratıcı Benlik	163
Yaşam Stili	164
Doğum Sırası	168
Aile Bütünlüğü.....	171
İlk Anılar	173
Kişisel Mantık.....	173

Kişilik Gelişimi	174
Uyumsuz (Sağlıksız) Kişilik Gelişimi	175
Değerlendirme	176
Kuramın Güçlü Yönleri	176
Kuramın Zayıf Yönleri.....	177
Okuma ve İzleme Önerileri.....	177
Kitaplar	177
Filmler	178
Web Sayfaları	178
Özet	180
Mehmet Okur'un Hayatı ve Kişiliğinin Bireysel Psikoloji Kavramları ile Analizi...182	
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	187
Kaynakça.....	188

BÖLÜM 6

PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI: ERIK H. ERIKSON

Erik H. Erikson'un Hayatı ve Kişiliği.....	192
Giriş.....	197
İnsan Doğası Görüşü	197
Kişiliğin Yapısı	198
Kişilik Gelişimi	199
Erikson'un Kişiliğin Gelişimini Açıklamada Kullandığı Temel Kavramlar.....	199
Erikson'a Göre Sekiz Yaşam Evresinde Kişilik Gelişimi.....	202
Bebeklik (0-1 yaş)	203
Erken Çocukluk (2-3 yaş).....	205
Oyun Çağı (3-5 yaş).....	207
Okul Çağı (6-12 yaş).....	208
Ergenlik (12-18 yaş).....	210
Genç Yetişkinlik (19-30/35 yaş)	212
Yetişkinlik (31-60 yaş)	213
Yaşlılık (60 yaş ve üzeri)	215
Değerlendirme	217
Kuramın Güçlü Yönleri	217
Kuramın Zayıf Yönleri.....	218

Okuma ve İzleme Önerileri.....	219
Kitaplar	219
Web Sayfaları	219
Film	219
Özet	220
Aziz Sançar'ın Yaşam Öyküsü ve Kişiliğinin Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı Açısından İncelenmesi	221
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	227
Kaynakça.....	228
Tekrar Bulmacası 2.....	230

BÖLÜM 7

KİŞİLERARASI İLİŞKİLER KURAMI: HARRY STACK SULLIVAN

Harry Stack Sullivan'ın Hayatı ve Kişiliği.....	232
Giriş.....	235
İnsan Doğası Görüşü	236
Temel Kavramlar	237
Yakınlık (Intimacy).....	237
Cinsel haz (Lust)	238
Dinamikler (Dynamisms).....	238
Kaygı (Anxiety)	239
Güvenlik işlemleri (Security operations).....	240
Kişiliğin Yapısı	242
Benlik Sistemi (The Self-System)	243
Kişiselleştirme (Personifications).....	244
Ben Kişiselleştirmesi (Me Personifications)	245
Ben-Değil Kişiselleştirmesi (The “Not-Me” Personification).....	245
İyi-Anne, Kötü-Anne (Bad-Mother, Good-Mother).....	246
Hayali Kişiselleştirmeler (Eidetic Personifications)	247
Bilişsel Düzey (Levels of Cognition).....	247
Prototaksik Düzey (The Prototaxic Level).....	247
Parataksik Düzey (Parataxic Level)	248
Sintaksik Düzey (The Syntactic Level)	249
Kişilik Gelişimi	249
Bebeklik Dönemi	250

Çocukluk Dönemi	251
İlk Gençlik Çağı	253
Ön Ergenlik.....	254
Erken Ergenlik	255
Geç Ergenlik	257
Yetişkinlik	259
Değerlendirme	259
Kuramın Güçlü Yönleri	259
Kuramın Zayıf Yönleri.....	260
Okuma ve İzleme Önerileri.....	261
Kitaplar	261
Web Sayfaları	261
Özet	262
Beyonce Giselle Knowles'ın Hayatı ve Kişiliğinin Kişilerarası İlişki Kuramı Kavramları ile Analizi	263
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	265
Kaynakça.....	266

BÖLÜM 8

PSİKANALİTİK SOSYAL KURAM: KAREN DANIELSEN HORNEY

Karen Danielsen Horney'in Hayatı ve Kişiliği.....	270
Giriş.....	272
İnsan Doğası Görüşü	274
Kişiliğin Yapısı	275
Kişiliğin Gelişimi	275
Nevrotik İhtiyaçlar	278
İdealleştirilmiş Benlik İmajı	282
Kadın Psikolojisi	284
Değerlendirme	285
Kuramın Güçlü Yönleri	285
Kuramın Zayıf Yönleri.....	286
Okuma ve İzleme Önerileri.....	286
Kitaplar	286
Filmler	287
Özet	288

Frida Kahlo'nun Hayatı ve Kişiliğinin Psikanalitik Sosyal Kuram Kavramları ile Analizi	289
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	292
Kaynakça.....	293

BÖLÜM 9

ÖZGÜRLÜKTEN KAÇIŞ KURAMI HÜMANİST PSİKANALİZ: ERICH FROMM

Erich Fromm'un Hayatı ve Kişiliği	296
Giriş.....	298
İnsanın Doğası Görüşü.....	298
İnsanın İhtiyaçları.....	298
Kişiliğin Yapısı	302
Özgürlükten Kaçış.....	303
Yetkecilik (Otoriteryanizm).....	304
Yıkıcılık (Kötü Huylu Saldırganlık)	305
Otomaton Konformite (Robot Uyumluluğu).....	305
Olumlu Özgürlük	306
Kişilik Gelişimi	306
Karakter Tipleri	308
Yaşam Sever	308
Ölüm Sever	308
Karakter Yönelimleri.....	309
Alıcı yönelim (The receptive orientation).....	309
Sömürücü yönelim (The exploitative orientation)	310
İstifçi yönelim (The hoarding orientation)	311
Pazarlamacı yönelim (Marketing orientation).....	312
Üretken yönelim (Productive orientation)	313
Değerlendirme	314
Kuramın Güçlü Yönleri	315
Kuramın Zayıf Yönleri.....	315
Okuma ve İzleme Önerileri.....	316
Kitaplar	316
Filmler	316
Özet	317

Nelson Mandela'nın Hayatı ve Kişiliğinin Özgürlükten Kaçış Kuramı'nın Kavramları ile Analizi	319
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	323
Kaynakça.....	324
Tekrar Bulmacası 3.....	325

BÖLÜM 10

DİĞER PSİKANALİTİK KURAMLAR EGO PSİKOLOJİSİ: ANNA FREUD VE NESNE İLİŞKİLERİ KURAMI: MELANIE KLEIN

Giriş.....	328
Ego Psikolojisi	328
Anna Freud'un Hayatı ve Kişiliği	328
İnsan Doğası Görüşü	330
Kişiliğin Yapısı	331
Kişilik Gelişimi	332
Nesne İlişkileri Kuramı.....	336
Melani Klein'in Hayatı ve Kişiliği.....	336
İnsan Doğası Görüşü	338
Kişiliğin Yapısı	341
Kişilik Gelişimi	342
Nesne İlişkileri Kuramında Evreler	343
Değerlendirme	345
Kuramların Güçlü Yönleri.....	345
Kuramların Zayıf Yönleri	347
Okuma ve İzleme Önerileri.....	348
Kitaplar	348
Filmler	348
Web Sayfaları	348
Özet	349
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	350
Kaynakça.....	351

BÖLÜM 11**DAVRANIŞÇI KURAM: J. B. WATSON VE B. F. SKINNER**

Giriş.....	354
Klasik Koşullanma	
I. Pavlov ve J. B. Watson	355
Ivan Petrovich Pavlov	355
John Broadus Watson	356
Klasik Koşullanma	356
Watson ve Korku Koşullanması.....	358
Edimsel Koşullanma E. L. Thorndike ve B. F. Skinner	359
Edward Lee Thorndike	359
Burrhus F. Skinner.....	360
İnsan Doğası Görüşü	361
Kişiliğin Yapısı	363
Kişilik Gelişimi	363
Koşullanma	364
Edimsel Koşullanma	364
Pekiştirme	365
Olumlu pekiştirme.....	366
Olumsuz pekiştirme	366
Birincil ve ikincil pekiştireçler.....	366
Simgesel pekiştirme	367
Premack ilkesi.....	367
Pekiştirme Tarifeleri.....	367
Ceza ve Cezanın Etkileri	369
Edimsel Koşullanmanın İlkeleri.....	370
Değerlendirme	372
Kuramın Güçlü Yönleri	372
Kuramın Zayıf Yönleri.....	373
Okuma ve İzleme Önerileri.....	373
Kitaplar	373
Web Sayfaları	374
Özet	375
Ludwig Van Beethoven'in Hayatı ve Kişiliğinin Davranışçı Kuram Kavramları ile Analizi.....	376
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	379
Kaynakça	380

BÖLÜM 12**SOSYAL ÖĞRENME KURAMI ALBERT BANDURA**

Albert Bandura'nın Hayatı ve Kişiliği	382
Giriş.....	383
İnsan Doğası Görüşü	384
Kişiliğin Yapısı	385
Kişilik Gelişimi	387
Gözlemleyerek Öğrenme	388
Gözlemleyerek Öğrenme Süreci.....	391
Öz Yeterlik.....	392
Gözlemleyerek Öğrenmede Pekiştireçler.....	393
Kendini Pekiştirme	394
Dışsal Pekiştireç.....	394
İçsel Pekiştireç.....	395
Dolaylı Pekiştireç.....	396
Saldırganlığın Öğrenilmesi	396
Değerlendirme	398
Kuramın Güçlü Yönleri	398
Kuramın Zayıf Yönleri.....	398
Okuma ve İzleme Önerileri.....	399
Kitaplar	399
Filmler	399
Özet	400
Michael Jackson'un Hayatı ve Kişiliğinin Sosyal Öğrenme Kuramı Kavramları ile Analizi.....	402
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	405
Kaynakça.....	406

BÖLÜM 13**KİŞİSEL YAPILAR KURAMI: GEORGE A. KELLY**

George A. Kelly'nin Hayatı ve Kişiliği	410
Giriş.....	412
İnsan Doğası Görüşü	413
Kişiliğin Yapısı	414
Kişisel Yapıların Özellikleri.....	414
Temel Varsayım ve 11 Alt Önerme	415
Yapılandırma Önermesi (Construction corollary).....	415
Bireysellik Önermesi (Individuality corollary).....	415
Örgütlenme Önermesi (Organization corollary).....	416
İkililik Önermesi (Dichotomy corollary)	417
Seçim Önermesi (Choice corollary).....	418
Aralık Önermesi (Range corollary).....	418
Deneyim Önermesi (Experience corollary)	419
Ayarlama Önermesi (Modulation corollary)	419
Bölümlendirme Önermesi (Fragmentation corollary)	419
Ortaklık Önermesi (Commonality corollary).....	420
Toplumsallık Önermesi (Sociality corollary)	420
Kendilik Yapısı ve Roller	422
Duygular: Kaygı, Tehdit, Suçluluk ve Saldırganlık	422
Kişilik Gelişimi	424
Değerlendirme	425
Kuramın Güçlü Yönleri	425
Kuramın Zayıf Yönleri.....	426
Okuma ve İzleme Önerileri.....	427
Kitaplar	427
Web Sayfaları	427
Film	427
Özet.....	428
Nikola Tesla'nın Hayatı ve Kişiliğinin Kişisel Yapılar Kuramı Kavramları ile Analizi.....	429
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	432
Kaynakça.....	433

BÖLÜM 14**İNSANCIL KURAM****BENLİK KURAMI: CARL ROGERS VE İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ
KURAMI: ABRAHAM MASLOW**

Giriş.....	436
Benlik Kuramı Carl Rogers.....	438
Carl Rogers'ın Hayatı ve Kişiliği.....	438
İnsan Doğası Görüşü.....	441
Biçimlendirme Eğilimi.....	442
Gerçekleştirme Eğilimi.....	442
Kendini Gerçekleştirme.....	444
Kişiliğin Yapısı.....	445
Temel Kavramlar.....	445
Deneyim.....	445
Organizmik Değerlendirme Süreci.....	446
Benlik ve İdeal Benlik.....	446
Kişilik Gelişimi.....	448
Kabul ve Kendini Kabul.....	448
Değerli Olma Koşulları.....	448
Koşullu ve Koşulsuz Kabul.....	449
Koşullu ve Koşulsuz Kendini Kabul.....	450
Tutarsızlık.....	451
Savunma Mekanizmaları.....	453
Tam Kapasite ile Fonksiyonda Bulunan Kişi.....	454
Yarının İnsanı.....	455
İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı Abraham H. Maslow.....	456
Abraham H. Maslow'un Hayatı ve Kişiliği.....	456
İnsan Doğası Görüşü.....	458
Kişiliğin Yapısı.....	459
İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	460
Fizyolojik İhtiyaçlar.....	461
Güvenlik İhtiyacı.....	462
Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı.....	462
Saygınlık İhtiyacı.....	463
Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı.....	464
Estetik İhtiyaçlar.....	465
Bilişsel İhtiyaçlar (Bilme-Anlama).....	465
Nevrotik ihtiyaçlar.....	466

Kişiliğin Gelişimi	466
Değerlendirme	470
Kuramın Güçlü Yönleri	470
Kuramın Zayıf Yönleri	471
Okuma ve İzleme Önerileri	472
Kitaplar	472
İzleme Önerileri	473
Film	473
Özet	474
Neşet Ertaş'ın Hayatı ve Kişiliğinin İnsancıl Kuramın Temel Kavramları ile Analizi	475
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	480
Kaynakça	481

BÖLÜM 15

VAROLUŞÇU KURAM: ROLLO MAY

Rollo May'ın Hayatı ve Kişiliği	484
Giriş	486
Varoluşçu Kuramın Temel İlkeleri	487
İnsan Doğası Görüşü	488
Kişiliğin Yapısı	490
Umwelt (Biyolojik Dünya)	490
Mitwelt (Sosyal Dünya)	490
Eigenwelt (Kişinin Öznel Dünyası)	491
Überwelt (Olmak İstedığı Dünyası)	492
Kişiliğin Gelişimi	492
Kaygı	493
Ölüm	493
Seçme Özgürlüğü ve Sorumluluk	494
Varoluşçu Yalıtım ve Yalnızlık	495
Anlamsızlık ve Varoluş Boşluğu	496
Değerlendirme	497
Kuramın Güçlü Yönleri	497
Kuramın Zayıf Yönleri	497
Okuma ve İzleme Önerileri	498
Kitaplar	498
Filmler	498

Özet	499
Mevlana'nın Hayatı ve Kişiliğinin Varoluşçu Kuram Kavramları ile Analizi	500
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	501
Kaynakça.....	502
Tekrar Bulmacası	505

BÖLÜM 16

AYIRICI ÖZELLİK KURAMI: GORDON W. ALLPORT, RAYMOND B. CATTELL, ROBERT R. McCRAE VE PAUL T. COSTA

Giriş.....	508
Ayırıcı Özellik Kuramı Gordon Willard Allport.....	509
Gordon Willard Allport'un Hayatı ve Kişiliği	509
İnsan Doğası Görüşü	510
Kişiliğin Yapısı	511
Kalıtım ve Çevre	511
İçgüdüsel Dürtüler	512
Bilinçli Motivasyon	512
İşlevsel Özerklik	513
Özellik (Treyt) Kavramı	515
Kişiliğin Gelişimi	518
Kendilik (Proprium)	518
Bedensel Kendilik Duygusu	519
Sürekli Öz-Kimlik Duygusu	519
Öz-Saygı (Ego Geliştirme)	520
Öz-Uzanım	520
Kendilik-İmajı	520
Akılcı Olarak Baş Etme	521
Benlik Arayışı	521
Olgun Kişiliğin Gelişimi.....	521
Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı Raymond Bernard Cattell	523
Raymond Bernard Cattell'in Hayatı ve Kişiliği	523
İnsan Doğası Görüşü	523
Kişiliğin Yapısı	524
Yüzeysel ve Kaynak Özellikler	525
Yetenek Özellikleri, Mizaç Özellikleri ve Dinamik Özellikler.....	527
Ortak Özellikler ve Bireysel Özellikler	527
Kişiliğin Gelişimi	527

R= f (S, P)	528
Cattell'in Kuramında Veri Kaynakları	529
Beş Faktör (Büyük Beşli) Kişilik Kuramı Robert R. McCrae ve Paul T. Costa.....	530
Robert R. McCrae'nin Hayatı ve Kişiliği	530
Paul T. Costa'nın Hayatı ve Kişiliği	530
İnsan Doğası Görüşü	531
Kişiliğin Yapısı	532
Kişiliğin Gelişimi	535
Kişiliğin Çekirdek Bileşenleri.....	535
Temel Eğilimler	535
Karakteristik Adaptasyonlar	537
Benlik Kavramı	539
Kişiliğin Çevresel (Periferik) Bileşenleri.....	539
Biyolojik Temeller	540
Nesnel Yaşam Öyküsü	540
Dış Etkiler	540
Değerlendirme	542
Kuramının Güçlü Yönleri.....	542
Kuramının Zayıf Yönleri	543
Okuma ve İzleme Önerileri.....	544
Özet	545
Süleyman Demirel'in Hayatı ve Kişiliğinin ve Ayrıcı Özellik Kuramı Kavramları ile Analizi	546
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	552
Kaynakça.....	553

BÖLÜM 17

BİYOLOJİK KURAM: HANS J. EYSENCK

Hans Jurgen Eysenck'in Hayatı ve Kişiliği	556
Giriş.....	557
İnsan Doğası Görüşü	558
Kişiliğin Yapısı	559
Kişilik Gelişimi	561
İçdönük / Dışadönük (Introversion/Extraversion).....	562
Durağanlık/Nevrotizm (Stability/Neuroticism)	564
Dürtü kontrolü/Psikotiklik (Impulse control/Psychoticism).....	564

Genlerin ve Beyin Aktivitelerin Kişilikteki Rolü	565
Değerlendirme	568
Kuramın Güçlü Yönleri	568
Kuramın Zayıf Yönleri	568
Okuma ve İzleme Önerileri	569
Kitaplar	569
Web Sayfaları	569
Özet	570
Ella Fitzgerald'ın Hayatı ve Kişiliğinin Biyolojik Kuram Kavramları ile Analizi	571
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	573
Kaynakça	574

BÖLÜM 18

KİŞİLİĞİN DİĞER YÖNLERİNİ ARAŞTIRAN MİNİ KURAMLAR

Giriş	578
Bağlanma Kuramı: John Bowlby	579
Yetişkinlikte Bağlanma	583
Denetim Odağı: Julian Rotter	588
Pozitif Psikoloji: Martin Seligman	592
İyi Oluş	594
Öznel İyi Oluş	595
Psikolojik İyi Oluş	597
İyimserlik	598
Öğrenilmiş çaresizlik	599
Öğrenilmiş iyimserlik	601
Umut	603
Okuma ve İzleme Önerileri	605
Kitaplar	605
Web Sayfaları	605
Filmler	605
Özet	606
Bölüm Sonu Değerlendirme Soruları	608
Kaynakça	609
Yazarlar Hakkında	617
Dizin	625

Bölüm 1

KİŞİLİK VE KİŞİLİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

*Sevgide güneş gibi ol.
Dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol.
Hataları örtmede gece gibi ol.
Tevazuda toprak gibi ol.
Öfkede ölü gibi ol.
Her ne olursan ol.
Ya olduğun gibi görün
ya görüldüğün gibi ol.*

Mevlana

Bölümün Amaçları

Bu bölümü okuyan kişi,

- Kişilik ile ilgili temel kavramları açıklayabilir.
- Kişilik ile ilgili temel kavramları kullanarak kişiliği tanımlayabilir.
- Mizaç, karakter, kişilik gibi birbirinin yerine kullanılan kelimeler arasındaki farkları ortaya koyabilir.
- Kişiliğin doğası ile ilgili temel meseleler hakkında kuramcıların bakış açısı ile tartışabilir.
- Kişiliğin temel belirleyicilerini sınıflandırabilir ve açıklayabilir.
- Kişilik ve kültür ilişkisini ayrıntılı bir şekilde tartışabilir.
- Herhangi bir kişilik özelliğini temel ve farklı kuramsal çerçevelerden değerlendirebilir.
- Kişiliğe ilişkin açıklamalara yönelik eleştirel bir bakış açısı getirebilir.
- Kişiliğin nasıl ölçüldüğünü kavrayabilir.

Giriş

Kişilik, bir insanın kendini ve diğerlerini tanımlamak için kullandığı bir kavramdır. İngilizce karşılığı “personality” olan bu kavram kişi anlamına gelen “person” kelimesinden türetilmiştir. Sözcük, İngilizce’ye Latince “persona” kelimesinden geçmiştir ve anlamını Antik Roma’da tiyatro oyuncularının oyunlarda yüzlerine taktıkları “maske”den alır. Maske ile oyuncuların oyunlarda büründükleri karakter, rol, kişi ve kişilikler anlatılmaya çalışılmıştır. Kişiliğe ilişkin yapılan tanımlamalarda neyin kişiye özgü olduğu ve neyin onu diğerlerinden ayırdığı önemlidir.

Birçok kişi -belki de herkes- bir insanın kişiliğinden bahsederken tam olarak neyi kastettiğini bildiğinden emin görünür. Peki, gerçekten öyle midir? Örneğin, günlük hayatta kullanılan “kişiliksiz” ve “sağlam bir kişilik” ile tanımlanan şey gerçekten kişilik midir? Yoksa atasözlerinde karşımıza çıkan “Düğüne gider zurna beğenmez, hamama gider kurna beğenmez.”, “Dediği dedik, çaldığı düdük.”, “Elin gözündeki çöpü görür, kendi gözündeki merteği görmez.”, “Güneş olsa kimsenin mendilini kurutmaz.”, “Deve kuşu yüke gelince kuşum, uçmaya gelince deveyim der.” gibi ifadelerde anlatılmaya çalışılanlar mıdır kişilik? Kişilik, psikolojide kullanılan en geniş kavramlardan biridir, çok farklı şekilde tanımlanır ve üzerinde anlaşılabilir/uzlaşılabilir tek bir ortak tanımla bulunmamaktadır. Kişilik söz konusu olduğunda bir tanımdan çok tanımlardan ve bu tanımların ortaya koyduğu ortak kavramlardan bahsedilir: süreklilik (can çıkar huy çıkmaz), tutarlılık (ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi ol), özgünlük-bireyin iç dünyasına özgü olma (beş parmak beşi bir değil) gibi. Kişiliğin bileşenleri, diğer bir deyişle neyin/nelerin kişiliği belirlediği de üzerinde durulan önemli konulardan biridir. Kişiliğin bileşenleri olan ve sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılan mizaç, karakter gibi sözcükler kişiliğin farklı yönleridir ve bu kavramlar kişiliğin değişebilir-değişemez olduğu tartışması ile yakından ilgilidir.

Kişiliğin açıklanmasında bazı temel varsayımlardan bahsetmek de mümkündür. Örneğin, kişilik doğuştan mı gelir, yoksa doğduktan sonra mı gelişir sorusu, başka bir ifade ile kişilikte genetik ve çevre ikilemi, kişilikle ilgilenen bilim insanları tarafından çokça tartışılmıştır ve bugün halen tartışılmaktadır. Çevresel bileşenleri hangi faktörlerin oluşturduğu da bir başka önemli tartışma konusudur. Örneğin, aynı genetik özelliklere sahip (tek yumurta ikizleri) ve aynı aile ortamında yetişen kardeşler birbirinin aynısı kişilik özellikleri mi gösterir? İçinde yaşadıkları toplum ve kültür kişilik gelişiminde etkili midir? Etkiliyse, ne ölçüde etkilidir? Kişiliğe ana akım psikolojiden farklı olarak, eleştirel bir perspektifle bakan eleştirel psikoloji, kişilik ve kişilik kuramları hakkında ne düşünüyor? Peki, kişilik ölçüle-

bilir mi, ölçülebilirse nasıl? Kişilik kavramı ile ilgili olarak filmler bize neler söylüyor? Kitabının bu ilk bölümünde, detaylı ve kuramlardan bağımsız olarak kişilik kavramı ile ilgilenilecek ve tüm bu sorulara yanıt bulunmaya çalışılacaktır.

Kişiliğin Tanımlanması ve Kişiliğe İlişkin Temel Kavramlar

Kişilik psikologları, en basit anlatımla bir kişiyi diğer kişiden ayıran farklılıklar ve bu farklılıkların ortaklaştığı noktalar ile ilgilenir. Örneğin, “Neden bazı insanlar son derece içe dönükken bazıları dışa dönüktür?”, “Neden bazı insanlar duygusal olarak daha dengelidir?”, “Neden bazı insanlar yeni şeyler denemeye daha açık olurlar?” gibi. Bu durumu bir örnek ile açıklayalım: Kalabalık bir grupta, örneğin bir sınıfta, bir psikolojik danışman olarak, insanlardan kendilerini “su” ile tanımlamalarını ve bu tanımlamaları “Benim Suyum¹” adını verdiklerini bir eser ile resmetmelerini isteyin. Grup üyelerinden bir kısmı kendilerini tanımlamak için dibi görünmeyen, derin ve lacivert bir okyanus çizmiş olsun. Bir diğer grup insan etrafı ağaçlarla çevrili, rengini bu ağaçlardan alan yeşil ve durgun bir göl ile bir başka grup insan ise bembeyaz kumlarının görüldüğü turkuaz rengi uçsuz bucaksız bir deniz ile anlatsın kendilerini. Grup üyelerinden bir kısmı da çağlayan çizmiş olsun, ancak grubun bir bölümü kendilerini çağlayanın coşkun akan suyu ile tanımlarken, diğer bölümü döküldükten sonraki durgunlaşmış su ile tanımlamış olsun. Bir diğer grup çamurlu bir sel ile resmederken kendilerini, bir başka grup ise fırtınalı bir gökyüzünde bir su damlacığı ile resmetmiş olsun. Görüldüğü gibi, aynı yönerge ve materyal verilmesine karşın, herkes kendisini farklı şekillerde tanımlamış ve görselleştirmiştir. İnsanları diğer insanlardan ayıran farklılıklar ve bu farklılıkların ortaklaştığı noktalar derken kastedilen şey tam da budur.

Daha önce ifade edildiği gibi kişiliğin tanımı üzerinde ortak bir uzlaşma kişilik psikolojisinde henüz sağlanamamıştır. Bunun en temel nedeni kişilik kuramcılarının, kişiliği, kendi kuramlarının penceresinden bakarak tanımlamasıdır. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir. 4 Haziran günü saat 20 ile 23 arasında Defne ve Doruk çiftinin düğün töreni olsun. Aynı gün ve saat aralığında Yağmur ve Çınar çiftinin bebekleri üç saatlik önemli bir ameliyata girsin. Üç saatin sonunda Defne ve Doruk ile Yağmur ve Çınar çiftlerine üç saatin nasıl geçtiği sorulduğunda, ilk çift, üç saatin “su gibi geçtiğini”, diğer çift ise üç saatin “geçmek bilmediğini, hayatlarının en uzun üç saatini yaşadıklarını” söylemiş olsun. Görüldüğü gibi, üç saat yani 180 dakika, iki farklı çift tarafından iki farklı şekilde algılanmıştır. Bu durumda, kişilik gibi son derece karmaşık, soyut bir kavrama, farklı kişilik kuramcılarının farklı açılardan yaklaşması oldukça beklendiktir. Bir diğer yandan,

1 Gloria Mahin’in “Four Elements of You; The Earth of Me, The Air of Me, The Fire of Me, and The Water of Me” adlı grup etkinliğinden uyarlanmıştır.

bu uzlaşma eksikliği kafa karıştırıcı olmaktan çok kişilik psikolojisi açısından zenginleştiricidir. Her kuramcı kendi penceresinden kişiliğe bakar ve kendi tanımını yapar. Bu tanımlar bir diğerine göre yanlış değil, belki de eksik ya da kapsamlıdır. Farklı kuramcıların kendi kişilik tanımlarını kitabın ilgili bölümlerinde bulacaksınız. Bu nedenle burada, kuramcılarının tanımlarından ziyade, kişilik kuramları kitaplarında yer alan genel kişilik tanımlarına yer verilecektir. Önce Türk Dil Kurumunun (TDK) kişiliği nasıl tanımladığına bakalım. TDK Büyük Türkçe Sözlüğe göre kişilik (1) “bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet”, (2) “insanlara yakışacak durum ve davranış”, (3) “bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü” anlamlarına gelmektedir. Burger’a (2006) göre ise kişilik, “bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler” dir (s.23). Bu tanımda tutarlılık ile anlatılmak istenen “davranış kalıplarının her zaman ve durum için gözlemlenebilir” olmasıdır. Burada aynı zamanda sürekli olmaya da vurgu yapılmaktadır. Kişilik içi süreçler ise “nasıl davranacağımızı ve hissedeceğimizi etkileyen ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel” süreçlerdir. Bu süreçlerin nasıl kullanıldığı kişiden kişiye farklılık gösterir ve kişiyi farklılaştırır. Elbette kişiler durumlardan bağımsız değildir ancak bu tanıma göre “tutarlı davranış kalıpları” ve “kişilik içi süreçler” birey kaynaklı olmalıdır. Örneğin, kişisel bir tercih olarak yalnızlıktan ziyade zorunlu bir durum olarak yalnızlık karşısında o yalnızlığı yaşama, ifade etme ve yalnızlıkla başa çıkma yöntemleri kişilik içi süreçlerdir ve kişilik içi olduğu için çoğu zaman tahmin edilebilir. “Ondan hiç böyle bir şey beklemezdim.” ya da “Tam da beklediğim gibi tepki gösterdi.” derken kişiliğin bu tahmin edilebilir yönünü vurgulanmış olur. Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Nolen-Hoeksema (2000) ise kişiliği “kişinin fiziksel ve toplumsal çevrelerle etkileşim tarzını tanımlayan ayırt edici ve belirleyici düşünce, duygu ve davranış örüntüleri” olarak tanımlamıştır (s.433). Bir önceki tanımdan farklı olarak burada yazarlar kişiliğin “ayırt ediciliği ve belirleyiciliği” üzerinde durmuşlardır. Bir diğer anlatımla, kişilik karakteristiktir, kişiye özgüdür. Gordon Allport’un “Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir ve bir daha gelmeyecektir.” diyerek anlatmaya çalıştığı şey tam olarak budur. Doğan Cüceloğlu da kişiliği tanımlamış ve yukarıdakilerden farklı olarak “yapılaşmış olma” kavramını tanımına eklemiştir. Cüceloğlu’na (2002) göre kişilik, “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi”dir (s.404). “Yapılaşmış” kavramı ile Cüceloğlu, kişiliği oluşturan özelliklerin bir sistem içinde birbiriyle bağlantılı olduğunu, bir örüntü oluşturduğunu ifade etmiştir. Kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlamak için “iyi kalpli, huysuz, uysal, geçimsiz, son derece saygılı ve saldırgan” bir kişiden bahsedemeyeceğimizi öne sürmüştür. Bir diğer anlatımla, kişiliği oluşturan özellikler kendi içinde de tutarlılık gösterir. Feist ve Feist’e (2008) göre kişilik “bir kişinin

davranışına bireysellik ve tutarlılık katan göreceli olarak kalıcı ve kişiye özgü mizaç ve karakter özellikleri örüntüsü”dür (s.4). Bu tanımın bir önceki tanımlardan farklılaştığı iki nokta vardır: Bunlardan ilki, kişiliğin mizaç ve karakter özelliklerinden oluşmasıdır. Bu ayrım ikinci nokta ile dolaylı olarak ilgilidir. Kişiliğin değişebilen-değişemeyen yanları vardır. Cloninger’ın (2004; s.3) nispeten kısa kişilik tanımında ise “kişideki bireysel davranış ve deneyimlerin ardında yatan sebepler” bir “amaçlılık” vurgusu göze çarpmaktadır. Kişiliğin yansıması olan davranışlar ve deneyimler “rastgele” değildir.

Yukarıdaki farklı kişilik tanımları özellikle seçilmiştir. Her bir tanım, bir önceki tanımın üzerine ekleyerek, kişiliğe ilişkin temel kavramlar ile ilgili ipucu vermektedir. Tutarlılık, kişilik içi süreçler, tahmin edilebilirlik, ayırt edicilik ve belirleyicilik (özgünlük), yapılaşmışlık, nispeten kalıcılık ve amaçlılık gibi kavramlar bir kişilik tanımını yaparken göz ardı edilmemesi gereken temel kavramlardır. Bu kavramları içeren herhangi bir kişilik tanımı yeterince kapsayıcıdır. Örneğin “kişilik, bireyin kendisi ve dış dünya ile ilişkisinde nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve davrandığını belirleyen, zaman içinde tutarlı, sürekli, tahmin edilebilir, kişiye özgü ve nispeten durumdan bağımsız bir özellikler örüntüsüdür” gibi.

Kişiliğin Doğası

Kişiliğin zaman içinde ve durumdan bağımsız olarak tutarlı olması, sürekli ve tahmin edilebilir olması ya da nispeten kalıcı olması sabit olduğu ve hiç değişmediği anlamına gelmez. İnsan, biyopsiko-sosyal bir varlıktır ve değişime de açıktır. Hatta insanın değişebilir olması ruh sağlığı uzmanlarının ortak ve temel noktasıdır. Bu bağlamda, kişiliğin değişmez bir yanı olduğunu kabul etmekle birlikte, değişebilir olduğunu da göz önüne almak gerekir. Kişiliğin değişebilirliği-değişmezliği tartışması, kişiliğin bileşenleri ile yakından ilişkilidir. Kişilik söz konusu olduğunda huy, mizaç, karakter gibi bir takım sözcükler birbiri yerine kullanılır. Bu sözcükler kişilikle ilgili olmakla birlikte birbirinden farklı şeyleri ifade eder. Mizaç, kişiliğin değişmezliğini vurgulayan kişiliğin biyolojik yanıdır, kişiliğe doğuştan getirilenlerdir. Karakter ise, kişiliğin değişebilir yanını vurgulayan kişiliğin ahlaki yanıdır; aile, toplum ve kültür ile etkileşim sonucu oluşanlardır. Örneğin, ağırkanlı-tez canlı olmak, içedönük-dışa dönük olmak, melankolik-neşeli olmak, sakin-fevri olmak gibi özel-

